

ВОЛОШИНАСвітлана Василівна
voloshyna@donnuet.edu.ua

к.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Донецький
національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського
(м. Кривий Ріг)

УДК 331.101.262:33.01-043.86(045)

**ПРОГРАМНІ ВИМОГИ ДО РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ЛЮДСЬКОГО
КАПІТАЛУ ЯК БАЗИ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДСЬКОГО
РОЗВИТКУ**

**PROGRAMMATIC REQUIREMENTS TO HUMAN CAPITAL THEORY'S
EVOLUTION AS A BASIS OF GLOBAL HUMAN DEVELOPMENT
CONCEPTUAL IDEA**

Стаття присвячена визначенню ролі теорії людського капіталу у досягненні цілей і завдань сучасного етапу суспільного розвитку. Охарактеризовано вибірку міжнародних і вітчизняних правових актів, якими визнається ключова роль людини у забезпеченні суспільного прогресу. Обґрунтована необхідність приведення характеристик людського капіталу країни до світових стандартів.

Статья посвящена определению роли теории человеческого капитала в достижении целей и задач современного этапа общественного развития. Охарактеризована выборка международных и отечественных правовых актов, определяющих ключевую роль человека в обеспечении общественного прогресса. Обоснована необходимость приведения характеристик человеческого капитала страны к мировым стандартам.

The article is concerned with the role definition of human capital theory in goals achievement of modern human life stage. The sample collection of international and local legal enactments which determine the key role of a human being in advancing social progress is described. The necessity of human capital characteristics' normalization is justified.

Ключові слова: людський капітал, людський розвиток, цілі розвитку, міжнародні правові акти, вітчизняні правові норми

Ключевые слова: человеческий капитал, человеческое развитие, цели развития, международные правовые акты, отечественные правовые нормы

Keywords: human capital, development goals, international legal enactments, local legal enactments

ВСТУП

У сучасних умовах відкритості національної економіки та суспільства загалом, ускладнення міжнародних зв'язків та загострення конкуренції у світі все більшого значення набуває теорія людського капіталу, що базується на провідній ролі людини у суспільному виробництві, знаннях та уявленнях про економічні закономірності її поведінки.

Завдання сучасного розвитку теорії людського капіталу є предметом наукової дискусії, активними учасниками якої є В.П. Антонюк, А.В. Артем'єв, О.В. Білецький, Г.І. Бондаренко, О.М. Бородіна, Н.І. Верхоглядова, О.А. Грیشнова, А.І. Добринін, С.А. Дятлов, О.В. Захарова, М.А. Казарян, А.І. Карелюшніков, А.В. Коріцький, Д.П. Мельничук, Г.М. Тугіскіна, Н.В. Ушенко та інші науковці. Основними векторами наукової дискусії є місце людського капіталу в системі факторів економічного зростання, умови його збереження і відтворення, напрямки його розвитку в умовах інноваційної економіки тощо. Водночас формування глобальних цілей людського розвитку та способів їх досягнення обумовлює переосмис-

лення значення і наповненості теорії людського капіталу.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні ролі теорії людського капіталу у реалізації цілей і завдань глобальної концепції людського розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою дослідження є діалектичні закони пізнання суспільства та економічних процесів, сучасні наукові праці з проблематики людського капіталу, міжнародні і вітчизняні правові акти в галузі людського розвитку.

Досягнення цілі статті передбачало використання наступних наукових методів теоретичного дослідження: історичного, когнітивного, системного методів та логіко-аналітичних методів (дедукції, індукції, абстрагування, аналізу, синтезу).

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток людського капіталу, що вбирає в себе сукупність знань, досвіду, навичок та інших здібностей фізичних осіб, що беруть участь в економічній діяльності задля отримання економічних і соціальних ви-

год, має здійснюватися відповідно до визнаних у світі закономірностей і цілей, які, в свою чергу, відповідним чином транслюються в програмні документи суспільного розвитку світу та окремих країн.

Характеристика вибірки міжнародних правових актів, якими визнається провідна роль людини в сучасних процесах суспільного розвитку наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Визнання ролі людини, її прав і можливостей розвитку міжнародними правовими актами [складено автором]

Назва документу	Окреслення ролі людини, її прав і можливостей розвитку
Загальна декларація прав людини (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН)	«Кожна людина... має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях...» [3].
Доповідь про людський розвиток 2010 р. «Реальне багатство народів: шляхи до розвитку людини» Програма розвитку ООН (ПРООН)	«Справжнє багатство народів – люди... Основна мета розвитку полягає у створенні умов, які дають людям можливість жити довгим, здоровим і творчим життям... Розвиток людини ... поєднує виробництво і розподіл товарів з розширенням і використанням людських здібностей... Розвиток людини є критерієм розвитку усього світового співтовариства і окремих країн» [1].
Доповідь про людський розвиток 2015 р. «Праця задля людського розвитку» Програма розвитку ООН (ПРООН)	«Праця підвищує рівень людського розвитку, надаючи дохід і засоби для існування, сприяючи скороченню злиднів і забезпечуючи справедливе зростання. Людський розвиток, що підвищує рівень здоров'я, знань, навиків і свідомості, примножує людський капітал і розширює можливості і діапазон вибору» [2].
Цілі сталого розвитку 2030 (підсумковий документ саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.»)	подолання глобальних проблем у середовищі людської життєдіяльності і сприяння добробуту у ключових сферах життя на основі досягнення 17 цілей сталого розвитку [4].
Оновлена стратегія сталого розвитку Європейського Союзу, 2006 р.	стратегія спрямована на розвиток «динамічної економіки з повною зайнятістю, високий рівень освіти та охорони здоров'я, соціальну та територіальну єдність, захист навколишнього середовища та миру, ... повагу до культурного різномайття» [5].
Програма гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки	реалізація спільно із Урядом, профспілками та організаціями роботодавців України заходів щодо формування конкурентоспроможного людського капіталу на основі заохочення до створення та зростання сталих підприємств, забезпечення ринку праці відповідними кваліфікованими кадрами та усунення невідповідності кваліфікації на ринку, розробки ефективної політики оплати праці і доходів тощо [6].

Так, Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Загальна декларація прав людини» (1948 р.) визнана необхідність забезпечення гідності і вільного розвитку людини шляхом координації національних зусиль щодо реалізації її прав у всіх сферах життєдіяльності. У Програмі розвитку ООН (ПРООН) «Реальне багатство народів: шляхи до розвитку людини» (2010 р.) відзначена об'єктивність розробки і реалізації концепції людського розвитку, яка виходить із визнання людини справжнім багатством, а мети розвитку суспільства як «створення умов, які дають людям можливість жити довгим, здоровим і творчим життям» [1], а також доцільність використання в якості критерію розвитку усього світового співтовариства і окремих країн розвитку людини. При цьому визначається роль людського капіталу у концепції людського розвитку через визнання необхідності розширення і використання людських здібностей у процесах виробництва і розподілу товарів. У ПРООН «Праця задля людського розвитку» (2015 р.) наголошено на безпосередній залежності рівня людського розвитку від праці, яка є джерелом доходів і засобів існування людини. Водночас було зроблено висновок щодо існування зворотної залежності людського капіталу від людського розвитку, який «підвищує рівень здоров'я, знань, навичок і свідомості людей» [2].

Підсумковим документом Саміту ООН щодо визначення Цілей сталого розвитку до 2030 р. затверджено програму спільних дій світового співтовариства відносно подолання глобальних проблем у системі зв'язків «людина-суспільство-природа», що з ураху-

ванням попередніх висновків щодо існування взаємозв'язку між людським розвитком і людським капіталом означає безпосередню адресність прийнятих рішень в контексті практичної реалізації теорії людського капіталу. Аналогічні завдання закладені й оновленою стратегією сталого розвитку Європейського Союзу, з огляду на глобальний характер проблем людства [5].

Слід звернути увагу на прийняття міжнародними інституціями, серед яких Міжнародна організація праці (МОП), програмних документів, які прямо стосуються проблематики людського капіталу. Так, Програмою гідної праці МОП для України на 2016-2019 рр. передбачені заходи щодо формування конкурентоспроможного людського капіталу, які стосуються базових його елементів (освіта, мотивація, мобільність) [6].

У табл. 2 наведена вибірка вітчизняних правових актів, якими визначається значення теорії людського капіталу у забезпеченні людського розвитку.

Так, Конституцією України проголошено статус країни як соціальної держави, який означає гарантоване забезпечення кожній людині гідного існування на основі створення умов для реалізації прав на вільний розвиток своєї особистості, на працю, на рівність можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, на мінімальну заробітну плату тощо [7]. Реалізація конституційних завдань корелює із завданнями Уряду щодо досягнення країною Цілей сталого розвитку [10].

Визнання ролі людини, її прав і можливостей розвитку вітчизняними правовими нормами [складено автором]

Назва документу	Окреслення ролі людини, її прав і можливостей розвитку
Конституція України, ст. 1, ст. 23, ст. 43	визнання України як соціальної держави; гарантування «права людини на вільний розвиток своєї особистості... та ... обов'язків перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості», права на працю, «що включає можливість заробляти собі на життя працюю, яку вільно обирає або на яку вільно погоджується», ... «рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності...», «права на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом» [7].
Закон України «Про освіту»	«Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [8].
Закон України «Про вищу освіту»	«... поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [9].
Національна доповідь Уряду України «Цілі сталого розвитку: Україна», 2017 р.	визначає нагальність подолання важливих соціальних, економічних і соціальних проблем глобального характеру в Україні відповідно до цілей сталого розвитку світу загалом [10].

Втілення права на інтелектуальний, духовний і культурний розвиток особистості, що забезпечується на основі освіти, знаходить відображення у Законі України «Про освіту» [8]. У Законі України «Про вищу освіту» [9] наголошується на важливості симбіозу освіти, науки і виробництва у формуванні конкурентоспроможного людського капіталу для вирішення сучасних завдань розвитку суспільного виробництва і самореалізації особистості.

Таким чином, огляд репрезентативної вибірки міжнародних і вітчизняних правових актів показав на те, що теорія людського капіталу є базою та економічною основою глобальної концепції людського розвитку, які разом ґрунтуються на визнанні людини метою суспільного розвитку і суспільного виробництва, а безпосередньо людський капітал розглядається як найважливіший фактор економічної діяльності та розвитку особистості.

Отже, реалізація в Україні міжнародних норм людської життєдіяльності об'єктивно вимагає виконання комплексу завдань, що передбачають зміну якісних і кількісних характеристик найціннішого виробничого ресурсу – людського капіталу, приведення їх у практичну відповідність до стандартів, чинних у глобальних економічних системах.

ВИСНОВКИ

Аналіз репрезентативної вибірки правових актів показав на те, що світове співтовариство та українська нація визнають людину справжнім багатством. Базою та економічною основою сучасної глобальної концепції людського розвитку є теорія людського капіталу, які разом ґрунтуються на визнанні людини метою суспільного розвитку, а людський капітал розглядають як важливий фактор економічної діяльності та розвитку особистості. Акцентовано увагу на існуванні взаємозв'язку між розвитком людського капіталу, який полягає у розширенні людських здібностей і підвищенні їх віддачі у суспільному виробництві, та людським розвитком, який підвищує спроможність людини до праці і таким чином створює умови для

отримання доходу і задоволення життєвих потреб.

Список використаних джерел

1. Доклад о человеческом развитии 2010 р. Реальное богатство народов: пути к развитию человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/development/hdr/2010/>.
2. Доповідь про людський розвиток 2015 р. Праця задля людського розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr15_standalone_overview_ru.pdf
3. Загальна декларація прав людини (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 217 А (III) від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Глобальні цілі сталого розвитку 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web(2).pdf)
5. Renewed EU Sustainable Development Strategy. – Brussels, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st10/st10117.en06.pdf>.
6. Програма гідної праці МОП для України на 2016-2019 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/generic/document/wcms_470684.pdf
7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
10. Національна доповідь Уряду України «Цілі сталого розвитку: Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://un.org.ua/images/SDGs_National_ReportUA_Web_1.pdf